

วารสารวิชาการ
ทศทบ.
ประจำปี 2563

NBTC
JOURNAL
2020

สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง
กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ

Office of the National Broadcasting and Telecommunications Commission

การแชร์ข้อมูลส่วนตัวลูกของพ่อแม่ กับคุณค่าความเป็นส่วนตัวของเด็ก ในสื่อสังคมออนไลน์

PARENTS' SHARENTING AND THE VALUE
OF CHILD PRIVACY IN SOCIAL MEDIA

ปานิภา สุขสม
Panipa Suksom

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพฯ 10900
Faculty of Social Sciences, Kasetsart University, Bangkok 10900 Thailand

Corresponding E-mail : panipa.s@ku.th

Received Date	July 30, 2020
Revised Date	September 14, 2020
Accepted Date	October 29, 2020

บทคัดย่อ

การใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อเลี้ยงลูกของพ่อแม่สมัยใหม่ขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในสังคมไทยและสามารถส่งผลกระทบต่อความเป็นส่วนตัวด้านข้อมูลของลูก กลุ่มเด็กถือเป็นกลุ่มเปราะบางที่เสี่ยงต่อการถูกละเมิดความเป็นส่วนตัวจากการโพสต์หรือการแบ่งปันข้อมูลต่าง ๆ โดยพ่อแม่ลงในสื่อสังคมออนไลน์ บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอถึงปัญหาการแบ่งปันข้อมูลส่วนตัวลูกของพ่อแม่ และคุณค่าของความเป็นส่วนตัวของเด็กในสื่อสังคมออนไลน์ วิธีศึกษาเป็นการสำรวจข้อมูลเชิงเอกสาร โดยการทบทวนวรรณกรรมและวิเคราะห์เนื้อหาให้เห็นถึงสภาพปัญหาการแบ่งปันข้อมูลส่วนตัวลูกในสื่อสังคมออนไลน์ของพ่อแม่ รวมถึงคุณค่าและแนวทางการปกป้องความเป็นส่วนตัวของเด็กในสื่อสังคมออนไลน์ ผลการศึกษาพบว่า ความเป็นส่วนตัวของเด็กเป็นสิทธิส่วนบุคคลขั้นพื้นฐานและเป็นสิ่งที่มีคุณค่าในตัวเอง การปกป้องความเป็นส่วนตัวของเด็กโดยเฉพาะในแง่ข้อมูลสามารถช่วยควบคุมการเปิดเผยข้อมูลส่วนตัวเกี่ยวกับตัวเด็ก ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทั้งด้านร่างกายและจิตใจ อีกทั้งยังมีความสำคัญต่อการพัฒนาอัตลักษณ์และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีร่วมกับผู้อื่น ความเป็นส่วนตัวของเด็กในสื่อสังคมออนไลน์จึงเป็นเรื่องสำคัญและมีคุณค่าสำหรับเด็ก

คำสำคัญ : การแบ่งปันข้อมูลส่วนตัวลูกของพ่อแม่ ความเป็นส่วนตัวด้านข้อมูล ความเป็นส่วนตัวของเด็ก
คุณค่าของเด็ก สื่อสังคมออนไลน์

Abstract

The application of social media among modern parents for surveilling their children's activities have rapidly increased in recent Thai society which, in turn, affect child information privacy. Children are the vulnerable group which their privacy can be violated by their parents' sharenting some of their pictures or video-clips on social media. This article aims to present the problem of parents' sharenting and the value of child privacy in the context of social media. The study was a documentary research conducted by literature review and content analysis of the problem of parents' sharenting and the value of child privacy in social media. The results found that child privacy is the personal rights as well as valuable for itself. Child privacy protection affects personal data disclosure which build both child's physical and mental stabilities. In addition, Child privacy protection is a crucial key for identity development and strengthen social relationship. To sum up, child privacy in social media is an essentiality and valuable to be protected for all children.

Keywords : Parents' sharenting, Information privacy, Child privacy, Child value, Social media

บทนำ

อินเทอร์เน็ตเป็นเทคโนโลยีจัดเก็บและส่งต่อข้อมูล (A Store-and-forward Technology) ทำให้ความเป็นส่วนตัวของผู้คน (Privacy) ในสังคมกลายเป็นสิ่งที่สำคัญ ทั้งนี้เพราะความสามารถในการทำงานของอินเทอร์เน็ตในการเข้าถึงตัวข้อมูล (Capture) การเก็บกักข้อมูล (Retain) ตลอดจนการส่งต่อหรือถ่ายทอดข้อมูล (Transmit) ของผู้ให้บริการ (Walther, 2011, p. 4)

สื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) นับว่าเป็นรูปแบบของการใช้อินเทอร์เน็ตที่ได้รับความนิยมสูงสุด ทุกวันนี้สื่อสังคมออนไลน์เป็นมากกว่าเครื่องมือของการสื่อสาร เพราะแม้ว่าสื่อสังคมออนไลน์จะถูกสร้างขึ้นจากการใช้อินเทอร์เน็ต โดยมีจุดมุ่งหมายแรกตั้งต้นในเชิงการสื่อสาร แต่ปัจจุบันการใช้งานสื่อสังคมออนไลน์ กลายมาเป็นพื้นที่ของการเรียนรู้ร่วมกัน การสนทนาในชีวิตประจำวันของผู้คนย่อมมีการกล่าวอ้างถึงสื่อสังคมออนไลน์ อยู่เสมอ และได้ฝังตัวเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันของคนในสังคม ดังเห็นจากข้อมูลผลการสำรวจพฤติกรรม ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทย ปี 2562 ของสำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (องค์การมหาชน) หรือ สทพอ. นำเสนอให้เห็นว่า พฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ตของคนไทยสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากจำนวนประชากรไทย 66.4 ล้านคน เป็นผู้ใช้อินเทอร์เน็ต 47.5 ล้านคน หรือคิดเป็นสัดส่วนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตกว่าร้อยละ 70 โดยในแต่ละวันคนไทยใช้เวลาไปกับการใช้อินเทอร์เน็ตเฉลี่ยวันละ 10 ชั่วโมง และกิจกรรมที่คนไทยนิยมทำมากที่สุดคือ การเข้าใช้สื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 91.2 (สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (องค์การมหาชน), 2563)

การใช้สื่อสังคมออนไลน์ที่มีเพิ่มมากขึ้นในปัจจุบันนำไปสู่ข้อถกเถียงสำคัญเกี่ยวกับการใช้อินเทอร์เน็ตที่มีมาก่อนหน้า ซึ่งพบว่าแตกต่างจากข้อถกเถียงเกี่ยวกับสื่อสังคมออนไลน์ กล่าวคือ ในขณะที่อินเทอร์เน็ตมีข้อกังวลอย่างมาก เกี่ยวกับรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมแบบใหม่ที่เกิดจากสถานะแบบนิรนาม (Anonymity) ในทางตรงข้าม ข้อกังวลที่สำคัญยิ่งสำหรับสื่อสังคมออนไลน์กลับกลายเป็นเรื่องการขาดความเป็นส่วนตัว (Lack of Privacy) (Daniel Miller และคณะ, 2562, น. 38)

ความเป็นส่วนตัว (Privacy) เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการปกป้องและยอมรับ ความเป็นส่วนตัวของบุคคลในสื่อสังคมออนไลน์กลายมาเป็นประเด็นที่ได้รับความสำคัญมากขึ้น เพราะผู้คนจำนวนมากใช้เวลาไปกับสื่อสังคมออนไลน์มากขึ้น และอาจเสี่ยงต่อการถูกละเมิดซึ่งส่งผลกระทบต่อ การดำเนินชีวิตและความมั่นคงของร่างกายและจิตใจ โดยเฉพาะกลุ่มเด็กเล็กหรือนับตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 5 ปี ซึ่งถือว่ายังมีข้อจำกัดด้านวุฒิภาวะในการตัดสินใจกระทำสิ่งต่าง ๆ นับเป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่มีความเสี่ยงที่จะถูกละเมิดความเป็นส่วนตัวในสื่อสังคมออนไลน์ และการกระทำเหล่านี้มีที่มาจากคนใกล้ชิดซึ่งมีหน้าที่ปกป้องดูแลพวกเขา

พ่อแม่สมัยใหม่เป็นคนอีกกลุ่มหนึ่งที่ใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการเลี้ยงลูก มีงานศึกษาหลายชิ้นแสดงให้เห็นว่าสื่อสังคมออนไลน์สามารถใช้เป็นพื้นที่สร้างการเรียนรู้ สร้างการสนับสนุน และแบ่งปันข้อมูลเกี่ยวกับการเป็นพ่อแม่ เช่น งานของลิปตันและคณะ (Lupton et al., 2016, pp. 730-743) เรื่อง Parenting and Digital Media: From the Early Web to Contemporary Digital Society ที่ศึกษาการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของพ่อแม่สมัยใหม่ และพบว่าสื่อสังคมออนไลน์ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการติดต่อเชื่อมโยงพ่อแม่กับคนอื่น ๆ ตลอดจนสร้างการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกันผ่านการอัปโหลด (Upload) ข้อมูลต่าง ๆ การกดไลค์ (Like) การแสดงความคิดเห็น (Comment) การแบ่งปันหรือการแชร์ (Share) เช่น การมีแฟนเพจ (Fanpage) สำหรับพ่อแม่ในเฟซบุ๊ก (Facebook) การสร้างแฮชแท็ก (Hashtags) เกี่ยวกับการท้องและการเป็นแม่ที่เชื่อมโยงไปยังอินสตาแกรม (Instagram) และทวิตเตอร์ (Twitter) หรือยูทูป (Youtube) ก็ถูกใช้เป็นช่องทางการสร้างเนื้อหา (Content) และแบ่งปันข้อมูลโดยวิดีโอ เช่น วิธีการดูแลสุขภาพของลูก การให้นมแม่โดยผู้เชี่ยวชาญ การทำงานของสื่อสังคมออนไลน์เหล่านี้ล้วนมีส่วนสำคัญที่ช่วยให้พ่อแม่เกิดการเรียนรู้ และใช้เป็นช่องทางแบ่งปันประสบการณ์การเป็นพ่อแม่กับผู้อื่นอย่างกว้างขวาง

พฤติกรรมพ่อแม่สมัยใหม่ที่นิยมโพสต์หรือแบ่งปันรูปลูกโดยเฉพาะเด็กเล็กลงสื่อสังคมออนไลน์ หรือที่เรียกกันว่า “Sharenting” อาจดูเป็นเรื่องปกติสำหรับคนเป็นผู้ปกครอง ซึ่งมองว่าเป็นเสรีภาพอย่างหนึ่งในการแสดงออกของพ่อแม่ แต่บางครั้งการแบ่งปันข้อมูลส่วนตัวของลูกก็อาจนำมาซึ่งความเสี่ยงเพราะข้อมูลเหล่านี้จะยังคงอยู่ในเครือข่ายออนไลน์ตลอดไป และถือเป็นส่วนหนึ่งที่พ่อแม่มอบข้อมูลส่วนตัวของลูกให้แก่สาธารณะซึ่งอาจโดยตั้งใจหรือไม่ก็ได้ แต่ทั้งหมดก็สามารถนำมาซึ่งความอับอายและเป็นการละเมิดสิทธิของเด็ก เช่น สิทธิในการถูกคุ้มครองซึ่งเป็นหนึ่งในสิทธิขั้นพื้นฐานที่เด็กจะต้องได้รับจากผู้เลี้ยงดู รวมถึงการละเมิดสิทธิความเป็นส่วนตัวของเด็ก (ณิชากร ศรีเพชรดี และทิพย์พิมล เกียรติวาทีรัตนะ, 2561) ปรัชญาการนำเสนอมูลส่วนตัวของลูกในสื่อสังคมออนไลน์ที่เพิ่มขึ้น ส่งผลให้เกิดการออกมาเคลื่อนไหวจากสถาบันต่าง ๆ ในสังคมที่เริ่มเป็นกังวลและตระหนักถึงความสำคัญของความเป็นส่วนตัวของเด็ก เช่น สถาบันสื่อเด็กและเยาวชน

(สสย.) มูลนิธิเครือข่ายครอบครัว เครือข่ายครอบครัวเฝ้าระวังและสร้างสรรค์สื่อ มูลนิธิพิทักษ์สิทธิเด็ก จิตแพทย์เด็ก ซึ่งเบื้องต้นจะเห็นว่าหน่วยงานที่ต้นตัวกับเรื่องนี้มักเป็นหน่วยงานรัฐที่ทำงานด้านเด็กเป็นหลัก

ปัจจุบันประเทศไทยมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิเด็กอยู่หลายฉบับ แต่ที่สำคัญคือ พ.ร.บ.คุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 ซึ่งนำหลักตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กมาบัญญัติไว้ในกฎหมาย เช่น มาตรา 22 การคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็ก มาตรา 23 ที่บัญญัติถึงบทบาทของผู้ดูแลเด็กในการพัฒนาและการปกป้องคุ้มครองความปลอดภัยจากอันตรายต่าง ๆ มาตรา 26 ที่บัญญัติถึงการห้ามมิให้บุคคลต่าง ๆ กระทบต่อเด็กทั้งการทำร้ายร่างกาย การไม่ดูแลจนเด็กมีความประพฤติไม่เหมาะสม ฝ่าฝืนถือเป็นความผิดที่มีโทษ เช่นเดียวกับมาตรา 27 ที่มีโทษทางอาญาหากเปิดเผยหรือเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับเด็กจนส่งผลกระทบต่อเด็ก

แม้กฎหมายที่คุ้มครองสิทธิเด็กนั้นจะมีอยู่แต่ก็พบปัญหาและอุปสรรคหลายประการ โดยเฉพาะขาดการบังคับใช้ที่เป็นรูปธรรมและความล่าช้าในกระบวนการจัดการ (พริบพันดาว, 2559) ส่วนพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 ก็ดูเหมือนว่ากฎหมายฉบับนี้อาจจะยังไม่ได้คุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของเด็กและเยาวชนโดยเฉพาะเจาะจง (สุรินทร์ แก้วทอง, 2562) ยิ่งกว่านั้น ความตระหนักถึงความเป็นส่วนตัวของเด็กของพ่อแม่ก็เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่เกี่ยวข้องเพราะเป็นกลุ่มที่ใกล้ชิดกับเด็กมากที่สุด หากพ่อแม่ขาดความระมัดระวังในการรักษาข้อมูลส่วนตัวของลูก ก็อาจเป็นส่วนสำคัญในการละเมิดสิทธิโดยไม่ทันรู้ตัว

วิธีการศึกษา

ความเป็นส่วนตัวของเด็กอาจเป็นเพียงเรื่องของเด็กตัวเล็กตัวน้อยในสายตาของผู้ใหญ่ และ “ความเป็นเด็ก” ทำให้เรื่องของเด็กมักถูกมองข้ามไปเสมอ จึงเป็นที่มาให้ผู้เขียนตั้งคำถามหลักในบทความที่ว่า เหตุใดการปกป้องความเป็นส่วนตัวของเด็กในโลกออนไลน์จึงเป็นสิ่งที่สำคัญ และเพื่อตอบคำถามนี้ ผู้เขียนใช้วิธีการศึกษาผ่านการสำรวจข้อมูลเชิงเอกสาร โดยการทบทวนวรรณกรรมและวิเคราะห์เนื้อหาว่าด้วยเรื่องสังคมและวัฒนธรรมในสื่อสังคมออนไลน์เพื่อสร้างความเข้าใจเบื้องต้น ก่อนนำเข้าสู่เรื่องความเป็นส่วนตัวของเด็กในสื่อสังคมออนไลน์ และประเด็นเรื่อง “Sharenting” โดยจะแสดงให้เห็นทั้งในแง่เงื่อนไขที่ทำให้ค่านิยมดังกล่าวขยายตัว ลักษณะและรูปแบบที่อาจนำไปสู่การละเมิดความเป็นส่วนตัวของเด็ก ผลกระทบที่เกิดขึ้น การวิเคราะห์เชิงคุณค่าความเป็นส่วนตัวของเด็กในสื่อสังคมออนไลน์ และบทสรุปในที่สุด

ผลการศึกษา

เทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตและการขยายตัวของเครือข่ายและสื่อสังคมออนไลน์

อินเทอร์เน็ตเป็นเครือข่ายคอมพิวเตอร์ขนาดใหญ่ที่เชื่อมต่อกันทั่วโลก โดยมีมาตรฐานการรับส่งข้อมูลระหว่างกันเป็นหนึ่งเดียว ซึ่งคอมพิวเตอร์แต่ละเครื่องสามารถรับส่งข้อมูลในรูปแบบต่าง ๆ ได้ เช่น ตัวอักษร ภาพ กราฟิก และเสียง รวมทั้งสามารถค้นหาข้อมูลจากที่ต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็ว (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2561, น. 3) การเติบโตของเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตจึงสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคมสู่ยุคข้อมูลข่าวสาร (Information-based Society) หรือมานูเอล คาสเทลส์ (Manuel Castells) เรียกว่าเป็น “สังคมเครือข่าย” (Network Society) ซึ่งอาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology) เป็นสิ่งสำคัญที่สร้างระบบเครือข่ายการติดต่อสื่อสารที่ทำให้บุคคลสามารถติดต่อซื้อขายแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกันแบบไร้กาลเวลาและพรมแดน (Castells, 2010, p. xvii) กล่าวอีกอย่างก็คือ การสื่อสารถึงกันด้วยคำพูดผ่านทางโทรศัพท์ ไม่เพียงพออีกต่อไป เพราะเราต้องการ ภาพ เสียง ข้อความตัวอักษร รวมทั้งข้อมูลคอมพิวเตอร์ การเชื่อมต่อเครือข่ายของอินเทอร์เน็ตจึงสามารถเข้ามาตอบสนองในจุดนี้ได้

นับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 อินเทอร์เน็ตถูกใช้เพื่อสร้างเครือข่ายสังคมออนไลน์ (Social Network) หรือเป็นพื้นที่ทางสังคมสมัยใหม่ที่เปิดให้มีการสื่อสารแบบสองทางเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในลักษณะของการเป็นชุมชนออนไลน์ที่ผู้คนสามารถร่วมแบ่งปันประสบการณ์ ความคิดเห็น ข้อมูลข่าวสารผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต หรือหากต้องการชี้เฉพาะถึงการให้บริการเว็บไซต์เพื่อสร้างเครือข่ายสังคม สามารถใช้คำว่า “เว็บไซต์เครือข่ายสังคมออนไลน์” (Social Network Sites: SNS) ซึ่งหมายรวมถึง เว็บไซต์ที่เปิดโอกาสให้บุคคลสามารถสร้างข้อมูลสาธารณะหรือกึ่งสาธารณะภายในระบบที่กำหนด สามารถเชื่อมต่อรายการต่าง ๆ ของผู้ใช้ที่ยอมให้มีการแบ่งปันข้อมูลไปยังบุคคลอื่นที่ติดต่อสื่อสารกัน ตลอดจนสามารถเข้าชมหรือแม้แต่เกิดขบวนการเชื่อมโยงของบุคคลอื่นภายในระบบได้ ทั้งนี้ ธรรมชาติและการตั้งชื่อของการเชื่อมโยงเหล่านี้อาจแตกต่างกันไปในแต่ละเว็บไซต์ กล่าวโดยรวมคือ เว็บไซต์เครือข่ายสังคมออนไลน์ถือเป็นซอฟต์แวร์ที่ใช้งานบนอินเทอร์เน็ตเพื่อตอบสนองความต้องการของคนยุคสมัยใหม่ที่ให้เวลากับการใช้งานอินเทอร์เน็ตมากขึ้น จนเกิดเป็นเครือข่ายสังคมออนไลน์ (Boyd & Ellison, 2008, p. 211)

บริบทสังคมและวัฒนธรรมของเครือข่ายสังคมออนไลน์เป็นสิ่งที่มีความเฉพาะตัว (Unique) ดังเห็นจากธรรมชาติการสื่อสารที่ถูกสร้างให้เป็นตัวบท (Textualization) ซึ่งมีลักษณะทั้งการสื่อสารที่เกิดขึ้นในเวลาเดียวกัน (Synchronous) เช่น การพิมพ์พูดคุยในห้องสนทนา (Chat) และการสื่อสารที่ไม่ได้เกิดในช่วงเวลาเดียวกัน (Asynchronous) เช่น การพิมพ์ข้อความลงในสมุดบันทึกทางอินเทอร์เน็ตหรือบล็อก (Blogs) บริบทสังคมออนไลน์ยังเปิดโอกาสให้ทุกคนสามารถเข้าถึงชุมชน (Accessibility) หรือการที่เปิดโอกาสให้บุคคลสามารถพบปะกับคนแปลกหน้า บางครั้งก็พบว่ามีความพร่าเลือนระหว่างความเป็นสาธารณะ (Public) และความเป็นส่วนตัว (Private) ซึ่งประเด็นนี้มีการถกเถียงกันมากกว่าแท้จริงแล้วในสังคมออนไลน์ยังคงมีความเป็น

ส่วนตัวหรือไม่ นอกจากนั้น บริบทสังคมออนไลน์ยังเป็นพื้นที่ที่บุคคลสามารถสร้างตัวตน (Anonymity) และปลดปล่อยพฤติกรรมบางอย่างที่ไม่สามารถแสดงออกได้ในความสัมพันธ์แบบเผชิญหน้า (Face-to-Face) รวมถึงเปิดให้มีการมีปฏิสัมพันธ์ที่เป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลแบบอัตโนมัติ ง่ายต่อการสังเกต จดบันทึก คัดลอก และถูกจัดเก็บไว้อย่างถาวร (Archiving) ซึ่งทั้งหมดก็ส่งผลให้ทุกการกระทำที่เกิดในชุมชนออนไลน์สามารถหลงเหลือร่องรอย (Footprint) เพื่อการติดตาม (Kozinets, 2010, pp. 68-72)

เครือข่ายสังคมออนไลน์ยังสามารถทำให้ผู้ใช้งานเชื่อมโยงเข้ากับเครือข่าย และทำให้มองเห็นเครือข่ายเหล่านั้นของพวกเขา สำหรับเว็บไซต์เครือข่ายสังคมขนาดใหญ่ ผู้เข้าใช้อาจไม่ได้จำเป็นต้องมองหาการสร้างความสัมพันธ์ใหม่กับคนแปลกหน้า (Networking) เท่านั้น แต่พวกเขาสามารถใช้เพื่อติดต่อสื่อสารกับบุคคลที่เชื่อมอยู่ในเครือข่ายสังคมแบบปกติอยู่แล้วได้เช่นกัน นอกจากนั้น แม้ว่าเว็บไซต์เครือข่ายสังคมออนไลน์จะมีลักษณะทางเทคนิคที่หลากหลาย แต่แก่นสำคัญคือ ข้อมูลส่วนตัวที่สามารถมองเห็นได้ (Visible profiles) ที่แสดงการเชื่อมต่อกับรายการของเพื่อนที่เป็นผู้ใช้งานภายใต้ระบบเดียวกัน และมีหน้า (Page) ข้อมูลส่วนตัวที่เฉพาะตัวซึ่งผู้ใช้สามารถกรอกข้อมูลสถานะของตนเอง ซึ่งข้อมูลที่มีถูกร้องขอให้กรอกจะเป็นข้อมูลเรื่องอายุ สถานที่หรือที่อยู่ ความสนใจ และเรื่องราวเกี่ยวกับตัวเอง รวมถึงเว็บไซต์เครือข่ายสังคมออนไลน์ส่วนมากนิยมส่งเสริมให้ผู้ใช้ใส่รูปส่วนตัวในหน้าเว็บไซต์ หรืออาจเพิ่มเนื้อหาที่เป็นมัลติมีเดีย เป็นต้น

ภายหลังจากการเข้าเป็นสมาชิกเว็บไซต์เครือข่ายสังคมออนไลน์ ผู้ใช้จะถูกให้ระบุความสัมพันธ์กับผู้อื่นที่อยู่ในระบบเดียวกัน ซึ่งการให้ชื่อความสัมพันธ์จะขึ้นอยู่กับแต่ละเครือข่าย คำที่นิยมใช้ ได้แก่ “Friends” “Contacts” และ “Fan” โดยปกติเครือข่ายสังคมออนไลน์ส่วนมากจะกำหนดให้มีการยืนยันความสัมพันธ์ทั้งสองฝ่าย แต่บางเครือข่ายก็ไม่ได้เป็นตามนั้นเพียงแต่กำหนดให้เป็น “Fan” หรือเป็นผู้ติดตาม (Followers) เท่านั้น กล่าวได้ว่า เรื่องการแสดงความสัมพันธ์บนพื้นที่สาธารณะนับเป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญของเครือข่ายสังคมออนไลน์ หลาย ๆ เครือข่ายยังจัดให้มีช่องทางสำหรับผู้ใช้สามารถส่งข้อความหรือฝากข้อความ เช่น “Comments” หรือการแสดงความคิดเห็นไว้หน้าข้อมูลส่วนตัวของเพื่อนในระบบ รวมถึงมีช่องทางการส่งข้อความส่วนตัวที่คล้ายคลึงกับการส่งอีเมลอีกด้วย

นอกเหนือจากการสร้างข้อมูลส่วนตัว เพื่อน การแสดงความคิดเห็น และการส่งข้อความส่วนตัวแล้ว เครือข่ายสังคมออนไลน์ยังมีความแตกต่างในด้านลักษณะหรือรูปแบบและกลุ่มผู้ใช้งานอีกด้วย เช่น บางเครือข่ายเป็นแหล่งการแชร์ข้อมูลรูปถ่ายหรือวิดีโอ ในขณะที่บางเครือข่ายเน้นการเขียนบล็อก หรือสนับสนุนการเชื่อมต่อกับระบบโทรศัพท์มือถือ ส่วนประเด็นผู้ใช้งานพบว่า บางเครือข่ายถูกออกแบบมาเฉพาะสำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มศาสนา กลุ่มเพศสภาพ กลุ่มทางการเมือง หรือแม้แต่กลุ่มอื่น ๆ ที่มีการกำหนดอัตลักษณ์เฉพาะของตนขึ้นมา (Boyd & Ellison, 2008, pp. 211-214)

การขยายตัวของเว็บไซต์เครือข่ายสังคมออนไลน์จากเดิมใช้เพื่อค้นหาและรวมกลุ่มเพื่อน ต่อมาได้ถูกเปลี่ยนแปลงรูปแบบไปสู่การปฏิสัมพันธ์ในลักษณะคงที่ (Constant Interaction) มากขึ้นจนเกิดการขยายตัวของสื่อสังคมออนไลน์ตามมา สื่อสังคมออนไลน์ จึงเป็นเครื่องมือหรือรูปแบบที่ถูกนำมาใช้สื่อสารระหว่างกัน

ภายในเครือข่ายสังคมออนไลน์ ผ่านการทำงานของเว็บไซต์และโปรแกรมประยุกต์หรือแอปพลิเคชันที่เชื่อมต่อกับอินเทอร์เน็ต โดยผู้ใช้งานสามารถเป็นผู้ส่งสารและผู้รับสาร ประเภทของสื่อสังคมออนไลน์ขึ้นอยู่กับลักษณะของการนำมาใช้งาน เช่น การแบ่งตามลักษณะจุดเด่นที่แตกต่างกันไปเพื่อเป็นจุดขายแก่เว็บไซต์ได้แก่ ประเภทแรกคือ การเขียนบทความเพื่อเผยแพร่ เรียกว่า เว็บบล็อก หรือเรียกสั้น ๆ ว่า “บล็อก” ประเภทที่สองคือ การสร้างชุมชนออนไลน์ ซึ่งเป็นการสร้างเครือข่ายเพื่อนเก่าและหาเพื่อนใหม่ เพื่อส่งข้อความแลกเปลี่ยนความสนใจซึ่งกันและกัน เช่น เฟซบุ๊ก ประเภทที่สามคือ เว็บไซต์ใช้ฝากหรือแบ่งปันไฟล์ประเภทมัลติมีเดียเพื่อนำเสนอคลิปวิดีโอ ภาพยนตร์ และเพลง เช่น ยูทูบ ประเภทที่สี่คือ เกมออนไลน์ ประเภทที่ห้าคือเว็บไซต์ฝากรูปภาพออนไลน์ ช่วยในการจัดภาพถ่ายจากกล้องดิจิทัลโดยไม่ต้องเปลี่ยนพื้นที่ฮาร์ดดิสก์ในคอมพิวเตอร์ส่วนตัว และยังสามารถแบ่งปันรูปภาพหรือเปิดขยายภาพได้ สุดท้ายคือ เว็บไซต์ที่ให้บริการด้านธุรกิจซื้อ-ขาย ประมูลสินค้าหรือบริการต่าง ๆ ผ่านเว็บไซต์ เช่น อเมซอน (Amazon) อีเบย์ (eBay) ฯลฯ (ระวี แก้วสุกใส และชัยรัตน์ จุสปาโล, 2556, น. 197-199)

ปัจจุบันสื่อสังคมออนไลน์ถูกนำมาใช้ประโยชน์อย่างมากไม่ว่าจะเป็นด้านการสื่อสาร ด้านการศึกษา ด้านการตลาด ด้านบันเทิง และด้านสื่อสารการเมือง นอกจากนี้ ทุกวันนี้งานวิจัยจำนวนมากที่ศึกษาสื่อสังคมออนไลน์มีแนวโน้มมุ่งประเด็นที่มีความร่วมสมัยมากขึ้น เช่น การจัดการเพื่อสร้างความประทับใจ (Impression Management) การแสดงออกของสัมพันธภาพ (Friendship Performance) โครงสร้างเชิงเครือข่าย (Network Structure) การเชื่อมต่อแบบออนไลน์และออฟไลน์ (Online/Offline Connections) ประเด็นการศึกษาผู้ใช้จากมุมมองทางชาติพันธุ์ ศาสนา เพศสภาพ รวมถึงประเด็นเรื่องความเป็นส่วนตัว (Privacy) ที่เป็นอีกประเด็นที่สำคัญในโลกสังคมออนไลน์ (Boyd & Ellison, 2008, p. 219)

ความเป็นส่วนตัวของเด็กในสื่อสังคมออนไลน์

ความเป็นส่วนตัว เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลที่ถูกกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งสามารถตีความแตกต่างกันไปตามบริบทสังคม ปัจจุบันความเป็นส่วนตัวมีความหมายที่กว้างและถูกนิยามไว้หลายอย่าง เช่น สิทธิที่จะอยู่ตามลำพัง (Right to be Let Alone) ซึ่งนิยามโดย ซามูเอล ดี วอร์เรน (Samuel D. Warren) และลูอิส ดี แบรินต์ไคส์ (Louis D. Brandeis) ในปี 1890 (Shmueli & Blecher-Prigat, 2011, p. 766) ถือเป็นนิยามที่ได้รับการยอมรับกันและนำมาใช้กันมาก นอกจากนี้ ความเป็นส่วนตัวยังหมายถึง สิทธิในการตัดสินใจที่จะยุติความเกี่ยวข้องกับผู้อื่น สิทธิที่จะไม่มีใครมาตรวจสอบสอดส่อง หรือเป็นอิสระจากคนอื่น โดยไม่ต้องเข้ามายุ่งเกี่ยว

แม้นิยามความเป็นส่วนตัวจะมีความหลากหลายในตัวเอง แต่อย่างน้อยที่สุด ความเป็นส่วนตัวมีความหมายครอบคลุม 4 ด้านด้วยกัน ประการแรกคือ ความเป็นส่วนตัวในด้านร่างกาย (Bodily privacy) ซึ่งหมายถึงสิทธิในร่างกายของบุคคลที่จะไม่ถูกดำเนินการใด ๆ ที่ละเมิดความเป็นส่วนตัว ประการที่สองคือ ความเป็นส่วนตัวในสถานบ้านเรือน (Territorial privacy) ซึ่งเป็นสิทธิของบุคคลเกี่ยวกับสถานที่บ้านเรือน

ที่จะไม่ถูกดำเนินการใด ๆ ที่ละเมิดความเป็นส่วนตัว เช่น การบุกรุกเข้าไปยังบ้านเรือน ประการที่สามคือ ความเป็นส่วนตัวในการสื่อสาร (Communication privacy) ของบุคคลที่สามารถทำได้โดยอิสระและได้รับความคุ้มครอง ประการสุดท้ายคือ ความเป็นส่วนตัวด้านข้อมูล (Information privacy) ซึ่งในประเด็นหลังถือเป็นสิ่งที่สำคัญมากในยุคสังคมข้อมูลข่าวสาร เพราะข้อมูลส่วนบุคคลถือเป็นทรัพย์สินอย่างหนึ่ง เช่น ชื่อ นามสกุล ภาพถ่าย สิ่งเหล่านี้หากนำไปใช้ต้องได้รับความยินยอมจากเจ้าของเสียก่อน นอกจากนี้ ข้อมูลส่วนบุคคลยังเป็นสิ่งที่แสดงถึงศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ หรือเป็นสิ่งที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของบุคคลนั้นด้วย (ilaw, 2561)

เด็กเป็นคนอีกกลุ่มที่มีสิทธิส่วนบุคคลในด้านความเป็นส่วนตัวไม่ต่างจากคนในวัยอื่น แม้ว่าพวกเขาไม่สามารถตัดสินใจหรือใช้สิทธิดังกล่าวได้ด้วยตนเองอย่างเต็มที่ แต่ในทางกฎหมายเด็กต้องได้รับความคุ้มครองให้มีความเป็นส่วนตัวในฐานะที่เป็นสิทธิของมนุษย์คนหนึ่ง ดังปรากฏตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 ซึ่งนำหลักอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child) ที่ประเทศไทยเป็นภาคีตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 มาบัญญัติไว้ในกฎหมาย ทั้งนี้ แม้กฎหมายจะมีได้บัญญัติไว้โดยชัดเจนถึงการคุ้มครอง “ข้อมูลส่วนบุคคล” แต่ก็มีหลักที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคลของเด็กและเยาวชน โดยห้ามการกระทำบางประการที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัวของเด็ก เช่น มาตรา 26 กำหนดว่าห้ามกระทำด้วยประการใดอันเป็นการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบจากเด็ก กระทำหรือละเว้นการกระทำอันเป็นการทารุณกรรมต่อร่างกายหรือจิตใจของเด็ก บังคับ ชูเชิญ ใช้อำนาจ คุกคาม คุกคามหรือยินยอมให้เด็กแสดงหรือกระทำการอันมีลักษณะลามกอนาจารไม่ว่าจะเป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งค่าตอบแทนหรือเพื่อการใด (คณาธิป ทองรวีวงศ์, 2559, น. 268)

การเติบโตของเครือข่ายสังคมออนไลน์และการใช้งานสื่อสังคมออนไลน์ที่มีมากขึ้น สามารถสร้างผลกระทบและนำมาซึ่งความเสี่ยงต่อความเป็นส่วนตัวด้านข้อมูลของเด็กอย่างมาก เพราะภายใต้การดำรงอยู่ของบริบทเช่นนี้มีอินเทอร์เน็ตเป็นตัวแสดงที่สำคัญ บทบาทของมันทำหน้าที่ช่วยให้ผู้คนสามารถเข้าถึงข้อมูล เก็บกัก และถ่ายทอดข้อมูลได้ การหลั่งไหลและเคลื่อนย้ายของข้อมูลข้ามพื้นที่และเวลาอย่างเสรีเช่นนี้จึงทำให้ยากต่อการควบคุม หรือแม้ว่าผู้ส่งสารต้นทางจะลบข้อมูลออกไปแต่ก็ยังทิ้งร่องรอยทางดิจิทัล (Digital Footprint) ทั้งภาพ ข้อความ หรือเสียงไว้ได้ กล่าวให้ชัดก็คือ การโพสต์หรือแบ่งปันรูปของลูกลงในสื่อสังคมออนไลน์ สิ่งที่คุณมองเห็นมากกว่าความรักหรือแง่มุมที่พ่อแม่คาดหวังจะนำเสนอ นั่นคือ ข้อมูลพื้นฐานของลูก เช่น ชื่อ อายุ สถานที่อยู่อาศัย สถานศึกษา เครือข่ายผู้คนที่ถูกใกล้ชิด สิ่งที่กำลังทำ สิ่งที่ถูกชอบและไม่ชอบ ข้อมูลเหล่านี้จะถูกฝังอยู่ในอินเทอร์เน็ตและส่งผลต่อการถูกขโมย การนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ต่อการลักพาตัวเด็ก หรือแม้แอบติดตามทำร้ายโดยผู้อื่นที่ไม่ประสงค์ดีได้อย่างง่ายดาย

กล่าวได้ว่า บทบาทของสื่อสังคมออนไลน์ในชีวิตประจำวันสามารถส่งผลกระทบต่อความเป็นส่วนตัวของบุคคลอย่างน้อยสองลักษณะด้วยกัน ลักษณะแรกคือ ความเป็นส่วนตัวที่เกี่ยวกับสิทธิผู้บริโภค โดยเฉพาะสิทธิความเป็นเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลที่ถูกจัดเก็บไว้ในฐานข้อมูลของหน่วยงานต่าง ๆ และลักษณะที่สองคือ ความเป็นส่วนตัวที่เกี่ยวกับเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น จากการเก็บข้อมูลสถานการณ์การละเมิดความเป็นส่วนตัวออนไลน์ในสังคมไทย พ.ศ. 2556 โดยเครือข่ายพลเมืองเน็ต แสดงให้เห็นถึงตัวอย่างการละเมิดความเป็น

ส่วนตัวออนไลน์ในสังคมไทยที่น่าสนใจหลายลักษณะ ได้แก่ การละเมิดความเป็นส่วนตัวเป็นส่วนตัวของธุรกิจเอกชน โดยการเผยแพร่ข้อมูลอีเมลของลูกค้าโดยไม่ตั้งใจและส่งต่อข้อมูลให้กับบุคคลที่สาม การละเมิดความเป็นส่วนตัวจากหน่วยงานรัฐที่ขาดมาตรการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของประชาชน เช่น ข้อมูลส่วนบุคคลที่หลุดจากสถาบันการศึกษา การละเมิดความเป็นส่วนตัวของสื่อมวลชนที่ขาดความระมัดระวังในการนำเสนอข่าว และการละเมิดความเป็นส่วนตัวระหว่างผู้ใช้บริการออนไลน์ด้วยกันเองที่มีเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง (เครือข่ายพลเมืองเน็ต, 2556)

สำหรับการละเมิดความเป็นส่วนตัวในสื่อสังคมออนไลน์ในกลุ่มเด็ก เป็นอีกหนึ่งตัวอย่างที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ผลการสำรวจหลายชิ้นแสดงให้เห็นว่า ปัจจุบันเด็กมีแนวโน้มถูกละเมิดความเป็นส่วนตัวในสื่อสังคมออนไลน์มากกว่าผู้ใหญ่ ยกตัวอย่าง การศึกษาเด็กจำนวน 40,000 คนของไซเบอร์แล็บ (Cyber Lab) ของมหาวิทยาลัยคาร์เนกีเมลลอน (Carnegie Mellon University) พบว่า เด็กมีโอกาสเป็นเหยื่อของการถูกขโมยข้อมูลส่วนตัวมากกว่าผู้ใหญ่ถึง 51 เท่า (พันธศักดิ์ อากาศจร, 2559) ในขณะที่สังคมไทยเองก็มีงานวิจัยเรื่อง “รู้ทัน ป้องกันเด็กและเยาวชนผ่านโลกสื่อออนไลน์” ที่ศึกษาการละเมิดสิทธิเด็กโดยเฉพาะในการนำเสนอข่าวเด็กผ่านสื่อออนไลน์ในปี 2560 และพบว่ามีข่าวเกี่ยวกับเด็กจำนวนถึง 1,617 ข่าวที่ละเมิดความเป็นส่วนตัวของเด็ก ซึ่งการละเมิดปรากฏในหลายลักษณะ เช่น การทารุณกรรมต่อจิตใจเด็ก และการนำเสนอข่าวโดยไม่คำนึงถึงประโยชน์ของเด็ก ในขณะที่ผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์เองก็มีส่วนในการละเมิดสิทธิเด็กด้วยการแบ่งปันข้อมูลข่าวสาร การแสดงอารมณ์ด้วยการโกล้ง และการแสดงความคิดเห็น ซึ่งทั้งหมดอาจเป็นการละเมิดสิทธิเด็กโดยไม่รู้ตัว (Theprototype, 2561)

ภายใต้บริบทสังคมไทย การละเมิดความเป็นส่วนตัวของเด็กในสื่อสังคมออนไลน์ไม่เพียงแต่ปรากฏในข่าวเท่านั้น แต่ปัจจุบันรูปแบบการละเมิดความเป็นส่วนตัวของเด็กพบมากขึ้น โดยเฉพาะบริบทครอบครัว ซึ่งเป็นสถาบันหลักที่มีหน้าที่ดูแลเด็กอย่างใกล้ชิด ทั้งนี้ ผู้เขียนเล็งเห็นภัยของการแชร์ภาพของเด็กในสื่อสังคมออนไลน์ของพ่อแม่สมัยใหม่มาเป็นกรณีศึกษา โดยจะวิเคราะห์ถึงเงื่อนไขที่เกี่ยวข้อง รูปแบบการละเมิดผลกระทบที่จะเกิดกับเด็ก เพื่อนำไปสู่บทวิเคราะห์ให้เห็นถึงความสำคัญ หรือคุณค่าของการปกป้องความเป็นส่วนตัวของเด็กในสื่อสังคมออนไลน์ต่อไป

การแบ่งปันข้อมูลส่วนตัวลูกของพ่อแม่กับคุณค่าความเป็นส่วนตัวเด็กในสื่อสังคมออนไลน์

เด็กเป็นกลุ่มที่มีสิทธิด้านความเป็นส่วนตัวไม่ต่างจากผู้ใหญ่ หากแต่ด้วยข้อจำกัดด้านวุฒิภาวะจึงไม่สามารถใช้สิทธินั้นได้ด้วยตัวเอง โดยเฉพาะกลุ่มเด็กเล็กซึ่งเป็นช่วงวัยที่ต้องพึ่งพิงพ่อแม่และยังไม่สามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ พ่อแม่จึงถือเป็นบุคคลหลักที่มีหน้าที่ปกป้องความเป็นส่วนตัวของลูกและสอดส่องความปลอดภัยในด้านต่าง ๆ แก่ลูก เช่น การเรียนที่โรงเรียน หรือแม้แต่การเข้าถึงอินเทอร์เน็ต

อย่างไรก็ตาม พ่อแม่ก็อาจไม่ใช่ผู้ที่ปกป้องลูกเสมอไป หรืออาจเป็นผู้ละเมิดความเป็นส่วนตัวของลูกเสียเอง ซึ่งอาจจะทำโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ เมื่อพ่อแม่นำเอาข้อมูลส่วนตัวของเด็ก เช่น ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตัวตนหรืออัตลักษณ์ของเด็ก รวมถึงภาพถ่าย วิดีโอเคลื่อนไหวเกี่ยวกับเด็กลงโพสต์ (Post) และแบ่งปัน (Share) ในสื่อสังคมออนไลน์ สิ่งเหล่านี้สามารถนำมาซึ่งความเสี่ยงทั้งในแง่การพัฒนาอัตลักษณ์ รวมถึงความปลอดภัยด้านร่างกายและความมั่นคงด้านจิตใจของเด็กที่จะเติบโตขึ้นในอนาคต นอกจากนี้ คนใกล้ชิดอย่างครูญาติหรือครูในโรงเรียน หรือแม้แต่สื่อมวลชนเองก็สามารถมีส่วนในการกระทำดังกล่าวได้ไม่ต่างกัน

คำถามสำคัญก็คือ เงื่อนไขใดที่ทำให้การแบ่งปันข้อมูลของเด็กในสื่อสังคมออนไลน์โดยคนใกล้ชิดอย่างพ่อแม่ขยายตัว และนำไปสู่ความเสี่ยงที่จะละเมิดความเป็นส่วนตัวของเด็ก

การเปลี่ยนผ่านเชิงบริบทสังคมสู่ยุคข้อมูลข่าวสาร ส่งผลให้พ่อแม่สมัยใหม่เริ่มคุ้นชินกับการใช้สื่อสังคมออนไลน์ สิ่งเหล่านี้มีผลทำให้พฤติกรรมและรูปแบบการเลี้ยงลูกของพ่อแม่เปลี่ยนไป ดังผลการวิจัยทัศนคติและพฤติกรรมเรื่องการเลี้ยงลูกจากแม่ทั่วประเทศจำนวนกว่า 2,000 ราย อายุระหว่าง 21-35 ปี ซึ่งเป็นกลุ่มที่เรียกว่าคนรุ่นมิลเลนเนียลหรือเจนเอ็ม (Millennial Generation : Gen M) ของกลุ่มบริษัท อาร์แอลจี (รักลูก เลิร์นนิ่งกรุ๊ป) พบว่า สังคมไทยมีผู้มีสถานะแม่อยู่จำนวน 28.5 ล้านคน ในจำนวนนี้มีแม่ที่เป็นคนรุ่นมิลเลนเนียลหรือเจนเอ็ม ราว 8 ล้านคน โดยในปี 2016 มีเด็กเกิดใหม่จำนวน 5 แสนคนซึ่งครึ่งหนึ่งของเด็กเกิดใหม่มาจากแม่กลุ่มดังกล่าวซึ่งนับเป็นกลุ่มที่มีความน่าสนใจเพราะอยู่ภายใต้บริบทสังคมและเทคโนโลยีที่แตกต่างไปจากอดีต

งานศึกษาชิ้นนี้สะท้อนทัศนคติที่มีต่อความเป็นแม่ยุคใหม่ทั้งด้านการเลี้ยงลูก พฤติกรรมการบริโภค รวมถึงการใช้สื่อของแม่ที่เป็นคนรุ่นมิลเลนเนียลหรือเจนเอ็ม เพื่อนำไปสู่การสร้างความเข้าใจเพิ่มมากขึ้นสำหรับคุณแม่มือใหม่ เป็นต้นว่า คนกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีความเชื่อที่ว่าไม่ว่าจะสวมบทบาทผู้หญิงหรือเป็นแม่ พวกเธอก็ยังคงเป็นตัวเองโดยไม่ต้องเปลี่ยนแปลงจุดยืนของตน มีความภูมิใจในตัวเองไปพร้อมกับภูมิใจในความเป็นแม่ ส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงทำงานจึงเป็นเรื่องปกติที่จะเห็นผู้หญิงยุคนี้เป็น “Drive Thru Mom” คือ ผ่าลูกให้คนที่ไว้เนื้อเชื่อใจเป็นผู้ดูแลในช่วงเวลาทำงาน และมารับกลับเพื่อทำหน้าที่เลี้ยงต่อในช่วงเวลาของความเป็นแม่ (Mother hours) ในขณะที่วิถีในการปฏิบัติต่อลูกก็ต่างไปจากอดีต อาทิ ไม่จำเป็นว่าเด็กผู้หญิงต้องใส่เสื้อชมพู และเด็กผู้ชายต้องใส่สีฟ้า แม่ไม่อายุที่จะให้นมลูกในที่สาธารณะ เด็กบางคนเรียนที่บ้านแทนที่จะเข้าโรงเรียน เด็กพิเศษไม่ถูกเก็บซ่อนไว้ที่บ้านอีกต่อไป ตลอดจนแนวทางการเลี้ยงลูกเน้นอิสระตามความเหมาะสมกับวัยและสภาพแวดล้อม ถือได้ว่าแม่กลุ่มดังกล่าวเป็นกลุ่มที่มองโลกอย่างเข้าใจ และเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงของสังคม อีกทั้งยังหมั่นติดตามข้อมูลข่าวสารและหาความรู้ต่าง ๆ มาปรับใช้ในการเลี้ยงลูก

ลักษณะเด่นประการสำคัญของงานชิ้นนี้คือ การกล่าวถึงลักษณะของแม่เจนเอ็มในฐานะที่เป็นแม่ 4G ซึ่งสะท้อนอิทธิพล “Internet of ‘Mother’ Things” หรืออินเทอร์เน็ตทำให้แม่กลายเป็น “Smart mom” ซึ่งหมายถึง มีความสามารถใช้อุปกรณ์และเครือข่ายอัจฉริยะในมือเพื่อดูแลจัดการชีวิตครอบครัวและลูกได้อย่างง่ายดายและสะดวก เช่น มีแอปพลิเคชันคอยเตือนทุกวันของอายุครรภ์ว่าควรทำกิจกรรมใด ใช้ไลน์ติดต่อคุณหมอได้ทันทีเมื่อลูกเจ็บป่วย หรือแม้แต่ใช้แอปพลิเคชันวิดีโอคอลในเฟซบุ๊กพูดคุยกับคุณยายก่อนนอน นอกจากนี้

เครือข่ายสังคมออนไลน์ยังช่วยให้พ่อแม่สามารถร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับพ่อแม่คนอื่น ๆ อีกด้วย จึงอาจกล่าวได้ว่าแม่ยุค 4G สร้างประสบการณ์ในรูปแบบใหม่ ๆ ให้กับตนเองผ่านเทคโนโลยีเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นนั่นเอง (Positioning, 2559)

การขยายตัวของเครือข่ายและสื่อสังคมออนไลน์ จึงสร้างพื้นที่แบ่งปันประสบการณ์เกี่ยวกับการเป็นพ่อแม่แบบใหม่ที่ก้าวข้ามข้อจำกัดเชิงกายภาพ และนำมาสู่การทำหน้าที่ของพ่อแม่แบบใหม่ในฐานะเป็นผู้เล่าเรื่องราว (Narrators) เกี่ยวกับลูกของตนเอง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้ทำให้พ่อแม่เปลี่ยนแปลงบทบาทการทำหน้าที่เลี้ยงดูลูกหรือ “Parenting” มาสู่การแบ่งปันเรื่องราวต่าง ๆ ของลูกหรือ “Sharenting” (Steinberg, 2017, p. 839) ไม่ว่าจะเป็นด้านพัฒนาการ ความชื่นชอบส่วนตัว หรือแม้แต่ปัญหาด้านสุขภาพ และความเจ็บป่วยของลูกกับเพื่อนและคนอื่น ๆ ในสื่อสังคมออนไลน์

การแชร์ข้อมูลส่วนตัวของลูกสำหรับพ่อแม่สมัยใหม่ สามารถเริ่มต้นนับตั้งแต่ลูกยังอยู่ในท้องแม่ เช่น การนำเอาภาพถ่ายอัลตราซาวด์ของลูกมาแบ่งปันในสื่อสังคมออนไลน์ การเขียนบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับลูก การอัปเดตวิดีโอและภาพอริยาบถต่าง ๆ ของลูก ซึ่งทั้งหมดล้วนเป็นการสร้างอัตลักษณ์ของลูกนับตั้งแต่ยังไม่เคยสาหรืออีกนัยคือ ชีวิตของลูกถูกขีดเขียนขึ้นมาก่อนที่จะเลือกบอกเล่าด้วยตนเอง และถูกนำออกมาแชร์ผ่านเครือข่ายออนไลน์ที่หลากหลาย เช่น ไลน์ เฟซบุ๊ก ยูทูบ หรือแม้แต่อินสตาแกรม

จากบทความเรื่อง The Use and Value of digital media for information about pregnancy and early motherhood (2016) ของเด็บบอราห์ ลิปตัน (Deborah Lupton) แสดงให้เห็นว่าแม่สมัยใหม่นิยมใช้สื่อดิจิทัล เช่น เว็บไซต์ บล็อก ชุมชนออนไลน์ แอปพลิเคชัน เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับการเป็นแม่และเลี้ยงลูก การใช้งานของแม่สามารถเป็นทั้งผู้ใช้ (Users) และผู้สร้างข้อมูล (Creators) ที่เกี่ยวกับการตั้งครุภรรวมถึงการแชร์ข้อมูลเกี่ยวกับลูกและแนวทางการเลี้ยงของตนเอง การใช้แอปพลิเคชันและเว็บไซต์เพื่อติดตาม (Monitoring) พัฒนาการของลูกไม่ว่าจะเป็นการหลับ การให้นมลูก หรือแม้แต่การเจริญเติบโตด้านร่างกาย ก็ยังทำให้แม่คุ้นเคยกับการแชร์เรื่องราวของลูกในโลกออนไลน์มากขึ้น

ข้อดีของการแบ่งปันข้อมูลของลูกก็คือ สิ่งเหล่านี้ช่วยสร้างความเชื่อมโยงและส่งข่าวสารระหว่างพ่อแม่กับบุคคลอื่น เช่น เพื่อนฝูงและเครือญาติ และยังสามารถเก็บไว้เป็นความทรงจำที่ดีของครอบครัว บางครั้งก็นำไปสู่การได้รับความช่วยเหลือด้านการเงินและสิ่งของ ยิ่งเมื่อข้อมูลเหล่านี้ได้รับการกดชื่นชอบหรือไลก์ การแบ่งปันหรือการแชร์ หรือแม้แต่การเข้ามาพูดคุย เกี่ยวกับสิ่งที่แชร์ออกไป ก็ยังทำให้พ่อแม่ นำข้อมูลต่าง ๆ ของลูกมาแบ่งปันในโลกออนไลน์อย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม การแชร์ข้อมูลในสังคมออนไลน์สามารถนำมาซึ่งความเสี่ยงต่อการละเมิดความเป็นส่วนตัวของลูก เพราะมันแสดงให้เห็นถึงข้อมูลเชิงอัตลักษณ์บางอย่าง เช่น ชื่อ ที่อยู่ อายุ วันเกิด ศาสนา สุขภาพ และความเจ็บป่วย อีกทั้งยังเป็นปัญหาในเชิงข้อถกเถียงระหว่างเรื่องสิทธิของเด็กและเสรีภาพในการแสดงออกของพ่อแม่อีกด้วย

นอกจากนั้น เจื่อนไซเชิงโครงสร้างทางสังคมโดยเฉพาะค่านิยมและทัศนคติของผู้คนที่มีต่อเด็ก ซึ่งมีผลอย่างมากต่อการสนับสนุนเรื่องการแชร์ข้อมูลของเด็ก อาจนำไปสู่การละเมิดความเป็นส่วนตัวของพวกเขา ในทัศนะของคนไทยอย่างน้อยที่สุด “เด็ก” ถูกมองว่าเป็นกลุ่มคนที่ “ไร้เดียงสา” มีความน่ารักน่าเอ็นดู ผู้ปกครองหรือพ่อแม่ที่มีบุตรหลานน่ารักอาจจะอยากโชว์ หรือแสดงตัวให้ผู้อื่นได้รับรู้ผ่านการสื่อสารในโลกออนไลน์ อีกทัศนะหนึ่งคือความรู้สึกถึงการเป็นเจ้าของเด็ก หรือมองว่าเด็กคือ “สมบัติ” อย่างหนึ่งของพ่อแม่ ความคิดเช่นนี้ก็ทำให้พ่อแม่แบ่งปันข้อมูลของลูกโดยไม่ได้ยั้งคิดได้

การคิดเช่นนี้สะท้อนถึงมุมมองความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ผู้ใหญ่มีต่อเด็กอย่างชัดเจน โดยเฉพาะอำนาจของเด็กที่ “ต่ำกว่าหรือด้อยกว่า” จึงทำให้เรื่องข้อมูลของเด็กถูกนำไปใช้เพื่อตอบสนองความต้องการบางอย่างของผู้ใหญ่ เช่น สร้างความสนุกสนานหรือความบันเทิง เต็มเต็มความต้องการของผู้ใหญ่ เช่น อยากผลักดันให้ลูกเป็นดาราจึงจับเด็กมาแต่งตัวให้สวยงาม และแบ่งปันภาพลงในสื่อสังคมออนไลน์เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้จัดทำนิตยสารเห็น (ผู้จัดการออนไลน์, 2563) หรือการใช้เด็กให้แสดงออกเพื่อสื่อถึงประเด็นเรื่องเพศของผู้ปกครอง ดังกรณีที่เคยปรากฏในข่าวเมื่อปี พ.ศ. 2559 ว่าแม่บังคับให้เด็กหญิงที่มีอายุเพียง 10 ขวบแก้ผ้าเต้นยั่ววนเพื่อโพสต์ลงในโลกออนไลน์เพื่อเรียกยอดไลค์ของตนเองเท่านั้น หรือแม้แต่การนำภาพและข้อมูลของเด็กมาสร้างผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจและรายได้ เช่น กรณี “แม่ปู้ก” ที่วางยาลูกตนเองพร้อมถ่ายรูปและแชร์ภาพ รวมถึงคลิปวิดีโอลูกที่แสดงอาการเจ็บป่วยลงในสื่อสังคมออนไลน์เพื่อขอรับบริจาค (The Bangkok insight editorial team, 2563) ตัวอย่างการกระทำไม่ว่าจะเป็น “การจับเด็กแต่งตัวและถ่ายภาพ” “การบังคับให้เด็กถ่ายคลิปโดยทำท่าทางที่ไม่เหมาะสม” หรือแม้แต่ “การทำร้ายร่างกายเด็กเพื่อให้แสดงอาการเจ็บป่วย” เพื่อนำไปสู่การสร้างข้อมูลและแบ่งปันลงสื่อสังคมออนไลน์ล้วนแสดงออกถึงอำนาจผู้ปกครองที่อยู่เหนือเด็ก และกระทำต่อเด็กที่ไม่ต่างจาก “วัตถุ” อย่างหนึ่ง

การแชร์ข้อมูลของเด็กสามารถปรากฏได้หลายลักษณะ เช่น อยู่ในรูปแบบของข้อความ ภาพถ่าย หรือคลิปเคลื่อนไหวพร้อมเสียง และบางครั้งก็สะท้อนให้เห็นถึงการละเมิดสิทธิของเด็ก เป็นต้นว่า การนำเสนอภาพถ่ายของเด็กที่ไม่ควรโพสต์ลง ซึ่งภาพเหล่านั้นเกี่ยวข้องกับบริบทรอบตัวของเด็ก เช่น ภาพถ่ายร่วมกับเด็กคนอื่น ภาพถ่ายโรงเรียนของเด็ก ภาพถ่ายตอนเด็กอาบน้ำ หรือภาพถ่ายเกี่ยวกับการสร้างวินัยให้แก่เด็ก เช่น การฝึกเข้าห้องน้ำหรือตอนฝึกกินอาหาร ภาพถ่ายที่เด็กไม่ยอมให้แชร์ ภาพถ่ายที่ดูแล้วทำให้รู้สึกที่เด็กกำลังไม่ปลอดภัย ซึ่งภาพเหล่านี้เกี่ยวข้องกับความปลอดภัยในการดำเนินชีวิตของเด็กอย่างมาก

นอกจากนั้น ยังรวมถึงการนำภาพและคลิปเคลื่อนไหวของเด็กที่อยู่ในการกระทำที่ไม่เหมาะสมมาโพสต์อาทิ การร้องไห้ การโดนทำโทษหรือโดนแกล้ง ความรู้สึกกลัวของเด็ก การแสดงความคิดเห็นของเด็กต่อเรื่องต่าง ๆ หรือแม้แต่การแกล้งหรือล้อเลียนเด็กด้วยเหตุทางเพศสภาพหรือชาติพันธุ์ (พริบพันดาว, 2559) รวมถึงการข่มขู่ให้เด็กแสดงพฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสม ทั้งนี้ ผู้กระทำการละเมิดส่วนมากคือคนใกล้ชิดกับเด็ก ทั้งสิ้นไม่ว่าจะเป็นพ่อแม่ ผู้ปกครอง คนใกล้ชิดที่คุ้นเคย หรือแม้แต่บุคคลภายในสถาบันการศึกษาที่ใกล้ชิดตัวเด็กในช่วงวัยนี้มากที่สุด

การละเมิดความเป็นส่วนตัวของเด็กในโลกออนไลน์ นำมาซึ่งผลกระทบที่มีต่อเด็กทั้งร่างกายและจิตใจ โดยเฉพาะประเด็นเรื่องความปลอดภัยในการดำเนินชีวิต หรืออาจถูกละเมิดความเป็นส่วนตัวด้านกายภาพ ตัวอย่าง การสอดแนมบนโลกออนไลน์หรือ “Cyberstalking” ซึ่งอาศัยเพียงข้อมูลเล็กน้อย เช่น การเช็คอิน (Check in) ตามสถานที่ต่าง ๆ การขึ้นสถานะ การเขียนเรื่องเล่า หรือแม้แต่การลงรูปภาพก็ทำให้การสืบค้นเรื่องของเด็กทำได้ไม่ยาก (วิรัชฐา แซ่เจีย, 2019) รวมทั้งการเกิดปัญหาการล่อลวงและทำร้ายเด็ก (Child abuse) เช่น อาจทำให้กลุ่มคนที่มีรสนิยมร่วมเพศกับเด็ก (Paedophiles) ใช้ประโยชน์จากภาพหรือวิดีโอของเด็กบนสื่อออนไลน์ และทำให้น่าอันตรายมาสู่ตัวเด็ก (ไทยรัฐ, 2559) รวมถึงการแสวงหาผลประโยชน์ในเชิงพาณิชย์จากภาพเด็กที่ปรากฏในโลกออนไลน์

การถูกละเมิดความเป็นส่วนตัวในสังคมออนไลน์ไม่เพียงแต่มีผลกระทบต่อเด็กในด้านร่างกายเท่านั้น ผลกระทบในด้านจิตใจก็พบว่ามีไม่น้อยไปกว่ากัน เพราะการถูกละเมิดความเป็นส่วนตัวของเด็กสามารถนำมาซึ่งความหวาดกลัว บางกรณีเสมือนเป็นการประจานเด็กให้สาธารณชนได้รับรู้ สร้างความอับอายแก่เด็ก และทำให้เด็กสูญเสียความมั่นใจ สิ่งที่เกิดขึ้นเหล่านี้ไม่ต่างอะไรไปจากการที่เด็กถูกรังแกด้วยความรุนแรงจากบุคคลที่ใกล้ชิด ในแง่นี้ การละเมิดความเป็นส่วนตัวของเด็กในสื่อสังคมออนไลน์จึงเป็นความรุนแรงอย่างหนึ่ง ที่เด็กเป็นผู้ถูกรังแก หรือตกเป็นเหยื่อความรุนแรงทั้งด้านร่างกาย (Physical violence) และด้านจิตใจ (Psychological violence)

การละเมิดความเป็นส่วนตัวของเด็กยังส่งผลต่อการเลี้ยงดูที่ไม่เป็นไปตามธรรมชาติด้วย ซึ่งในแง่นี้พบว่า การแชร์ข้อมูลในสังคมออนไลน์ตลอดเวลาทำให้การเลี้ยงดูลูกของพ่อแม่บางคนเปลี่ยนไป โดยพยายามสร้างอัตลักษณ์ของลูกให้เป็นไปตามที่ตนเองคาดหวัง ซึ่งอาจทำให้ลูกสูญเสียความเป็นตัวเอง และกลายมาเป็นสิ่งที่ปิดกั้นพัฒนาการของลูก หรือเกิดปัญหาด้านการพัฒนาอัตลักษณ์ของเด็กตามมา เพราะหากพิจารณาตามหลักพัฒนาการของมนุษย์แล้ว พัฒนาการด้านการรับรู้ตัวตนของเด็กจะเกิดในช่วง 0-3 ปี ซึ่งเป็นช่วงที่เด็กพัฒนาความรู้สึกนึกคิดเป็นของตัวเอง สามารถแยกแยะความคิดและความต้องการของตนเองออกจากพ่อแม่หรือผู้อื่นได้ การเปิดโอกาสให้เด็กได้ใช้ทักษะสมองด้าน EF หรือกระบวนการด้านความคิดเพื่อคิด ตัดสินใจ แก้ไขปัญหา ลองผิดลองถูก ใช้ความพยายามจนเกิดความสำเร็จตามเป้าหมาย ถือเป็นกุญแจสำคัญของการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กทุกคนให้ก้าวผ่านพัฒนาการด้านการรับรู้ตนเองไปได้อย่างมีคุณภาพ ในท้ายที่สุด เด็กจะรู้สึกว่าคุณค่าและมีความสามารถ โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยความสุขที่เกิดจากการชื่นชมหรือความนิยมที่คนอื่นภายนอกมอบให้ (นิชากร ศรีเพชรดี และทิพย์พิมล เกียรติวาทีรัตนะ, 2561) ดังนั้นการสร้างอัตลักษณ์ลูกของพ่อแม่ โดยการโพสต์หรือแชร์ภาพตามที่คาดหวังอยู่เสมอ จึงเป็นปัจจัยปิดกั้นไม่ให้เด็กได้มีโอกาสแสดงความคิดและส่งผลอย่างมากต่อการพัฒนาตัวตนของเด็ก

อภิปรายผล : คุณค่าความเป็นส่วนตัวของเด็กในโลกออนไลน์

จากข้อมูลที่กำลังมาข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงสิ่งที่น่าสนใจอยู่หลายประเด็น ประเด็นแรกคือ ปรากฏการณ์เช่นนี้ ชวนให้เรากลับมาพิจารณาเรื่องการตระหนักถึงคุณค่าความเป็นส่วนตัวของเด็กในสังคมไทยที่ยังมีอยู่ไม่มากนักโดยเฉพาะในกลุ่มที่ใกล้ชิดกับเด็ก เราสามารถสังเกตได้จากการขาดความระมัดระวังของผู้ปกครองในการถ่ายภาพหรือคลิป เพื่อโพสต์หรือแชร์ในสังคมออนไลน์ รวมถึงไม่ได้ตระหนักถึงผลกระทบที่จะตามมาต่อเด็ก

เมื่อเปรียบเทียบกับบริบทสังคมต่างวัฒนธรรม เราจะพบความแตกต่างในประเด็นเดียวกันนี้อยู่พอสมควร เช่น ในสังคมฝรั่งเศสกำหนดให้การเผยแพร่ภาพบุคคลอื่นโดยไม่ได้รับอนุญาตซึ่งรวมถึงลูกตนเองเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมาย โดยการกระทำดังกล่าวพ่อแม่อาจถูกลูกฟ้องร้องได้ในอนาคตจากการละเมิดความเป็นส่วนตัวของพวกเขา ดังนั้นการที่พ่อแม่จะโพสต์รูปลูกโดยที่พวกเขาไม่รู้เรื่องด้วยอาจสร้างความไม่ปลอดภัยแก่ลูก ในทางตรงข้าม พ่อแม่ควรปกป้องรูปส่วนตัวของลูกแทนที่จะนำมาเผยแพร่ในสังคมออนไลน์ (โพสต์ทูเดย์, 2559) สำหรับสังคมเยอรมันมีข้อกำหนดชัดเจนว่าเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 14 ปี ห้ามพ่อแม่หรือผู้ปกครองเช็กอินว่าเด็กอยู่ที่ใดในสังคมออนไลน์ ขณะที่สังคมอเมริกันก็มีกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของเด็กบนโลกออนไลน์ (Children’s Online Privacy Protection Act 1998) โดยกำหนดอายุขั้นต่ำของเด็กคือ 13 ปี ไม่ควรอยู่ในสื่อสังคมออนไลน์ (ไทยรัฐ, 2559) ส่วนกรณีสังคมไทยพบว่า นอกจากการตระหนักจากคนในสังคมที่ยังมีไม่มากพอแล้ว เรายังไม่มีกฎหมายที่คุ้มครองความเป็นส่วนตัวของเด็กในสังคมออนไลน์ที่ชัดเจน หรือ การดำเนินการอย่างจริงจังสำหรับผู้ใช้อินเทอร์เน็ตเปิดเผยข้อมูลส่วนตัวเด็กในสังคมออนไลน์ จึงทำให้เกิดความเสี่ยงในการที่เด็กจะถูกละเมิดความเป็นส่วนตัวและส่งผลกระทบต่อตัวเด็กโดยตรง

การละเมิดความเป็นส่วนตัวของเด็กในสังคมออนไลน์ที่เห็นอย่างชัดเจนว่าสร้างผลเสียแก่เด็ก เช่น การแชร์ภาพที่สร้างความอับอายแก่เด็ก หรือลักษณะการถูกกลั่นแกล้งออนไลน์ของเด็ก (Cyber bullying) หรือการโพสต์คลิปซึ่งเด็กถูกข่มขู่ให้แสดงการกระทำบางอย่างที่ไม่เต็มใจ (รวมถึงมีการใช้กำลังเพื่อบีบบังคับให้กระทำ) การกระทำในลักษณะเช่นนี้ถือเป็นการปฏิบัติต่อเด็กอย่างไร้ความเคารพ (Irrespectful behavior) ในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ที่เด็กมีเช่นเดียวกับผู้ใหญ่ ในแง่นี้ การละเมิดความเป็นส่วนตัวของเด็ก จึงไม่ต่างอะไรไปจากการกีดกันซึ่งเกิดจากความแตกต่างของอายุ (Age discrimination) ที่ส่งผลให้เด็กสูญเสียโอกาสในทางสังคม (Social opportunity) ซึ่งอย่างน้อยที่สุด คือโอกาสของการพัฒนาความเป็นตัวตนหรืออัตลักษณ์ รวมถึงอิสรภาพ (Freedom) ในการดำเนินชีวิตและการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น (McLaughlin & Muncie, 2006, p. 135)

อีกหนึ่งประเด็นที่สังคมไทยมักมองข้าม นั่นคือ เสี่ยงจากเด็กผู้ซึ่งถูกละเมิดความเป็นส่วนตัวที่ไม่ค่อยมีผู้ให้ความสำคัญมากนัก สิ่งที่น่าสนใจในเรื่องนี้คือ พวกเขาเริ่มมองและได้รับผลกระทบอย่างไรบ้างกับประเด็นดังกล่าว (นอกเหนือจากการมีนักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญคิดแทนให้) มีข้อมูลว่าสังคมอเมริกันมีการวิจัยความคิดของเด็กอายุระหว่าง 10-17 ปีเกี่ยวกับการใช้งานสังคมออนไลน์ ซึ่งผลการศึกษาพบว่าเด็ก ๆ นั้นรู้สึกไม่มีความสุข หรือยินดีกับการที่ผู้ปกครองนำรูปภาพ และเรื่องราวของพวกเขาไปโพสต์โดยไม่ได้รับอนุญาต นอกจากนั้น ผลการศึกษาชี้ว่าเด็กยุคใหม่ที่เติบโตมาพร้อมกับสังคมออนไลน์ต้องการที่จะควบคุมภาพลักษณ์ในสังคมออนไลน์ด้วยตนเอง (โพสต์ทูเดย์, 2559) ในขณะที่สังคมไทยด้วยค่านิยมและทัศนคติที่มีต่อเด็กในลักษณะไร้เดียงสาและเป็นสมบัติส่วนตัวของผู้ปกครอง ได้กลายมาเป็นสิ่งที่ปิดกั้นทำให้สังคมมองข้ามความรู้สึกนึกคิดของเด็กเหล่านี้ไปอย่างน่าเสียดาย

ข้อสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการตั้งคำถามถึงความเป็นส่วนตัวของเด็กในสื่อสังคมออนไลน์นำไปสู่ข้อสรุปได้ว่า ความเป็นส่วนตัวของเด็กเป็นสิทธิส่วนบุคคลขั้นพื้นฐานและเป็นสิ่งที่มีคุณค่าในตัวเอง การปกป้องความเป็นส่วนตัวของเด็ก โดยเฉพาะในแง่ข้อมูล สามารถช่วยควบคุมการเปิดเผยข้อมูลส่วนตัวเกี่ยวกับตัวเด็กที่อาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของเด็กทั้งร่างกายและจิตใจ อีกทั้งยังมีความสำคัญต่อการพัฒนาอัตลักษณ์และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีร่วมกับผู้อื่น การปกป้องความเป็นส่วนตัวจึงเป็นเรื่องสำคัญและจำเป็นสำหรับเด็ก

ภายใต้บริบทเชิงสังคมด้านค่านิยมเชิงอำนาจและการเปลี่ยนผ่านเชิงโครงสร้างทางสังคมมีผลอย่างมากต่อการดำรงอยู่ของการละเมิดความเป็นส่วนตัวของเด็ก การใช้งานสื่อสังคมออนไลน์ที่เพิ่มขึ้นของพ่อแม่สมัยใหม่เปิดโอกาสในการปฏิสัมพันธ์กับผู้คนและเปิดโลกเพื่อการเรียนรู้ สร้างการสนับสนุน และการแบ่งปันประสบการณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับการเป็นพ่อแม่ ทิศทางการเลี้ยงลูกของพ่อแม่ (Parenting) จึงมีทิศทางเปลี่ยนไปในลักษณะของการแบ่งปันข้อมูล (Sharenting) แต่ขณะเดียวกัน การแบ่งปันที่วาก็อาจส่งผลกระทบต่อความเป็นส่วนตัวของเด็กได้หากอยู่ในรูปแบบที่ไม่เหมาะสมและขาดความระมัดระวัง หรือเป็นการกระทำของผู้ปกครองที่มีจุดมุ่งหมายแอบแฝงบางอย่าง เช่น ผลประโยชน์ในเชิงพาณิชย์หรือผลประโยชน์เชิงเพศสภาพ

รูปแบบการละเมิดความเป็นส่วนตัวของเด็กในสื่อสังคมออนไลน์ที่ปรากฏมีความหลากหลาย แต่จุดร่วมที่สำคัญคือ สะท้อนให้เห็นว่าเด็กเป็นผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงทั้งร่างกายและจิตใจ อีกทั้งส่งผลกระทบต่อ การดำเนินชีวิต ความมั่นใจ และการพัฒนาอัตลักษณ์ตนเอง การถูกละเมิดความเป็นส่วนตัวของเด็กจึงสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะการกีดกันโอกาสทางสังคม และอิสรภาพในการดำเนินชีวิตอย่างปกติสุขของพวกเขา

ปรากฏการณ์ดังกล่าวจึงเปรียบเสมือนเป็นกระจกที่ส่องให้เราต้องหันกลับมาทบทวนถึงการตระหนักถึงสถานการณ์ของความเป็นส่วนตัวของเด็กในสังคมไทยว่าเป็นเช่นไร และทำอย่างไรจึงจะทำให้คนในสังคมเกิดความตระหนักมากขึ้น ซึ่งนอกเหนือจากการกำหนดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองความเป็นส่วนตัวของเด็กและการบังคับใช้อย่างจริงจังแล้ว ผู้คนในสังคมที่เสพสื่อสังคมออนไลน์ในฐานะเป็นผู้ที่อยู่ร่วมในเหตุการณ์ (Bystander) ควรตระหนักถึงความรับผิดชอบเชิงศีลธรรม (Moral responsibility) ในการออกมาแสดงการต่อต้านความรุนแรงที่เกิดขึ้น ซึ่งเราคงไม่สามารถทำให้ทุกคนเกิดความเห็นพ้องหรือเกิดเป็นพฤติกรรมร่วม (Collective behavior) เนื่องจากประสบการณ์หรือความรู้สึกถูกคุกคามของแต่ละบุคคลที่ต่างกัน ส่งผลให้การตระหนักถึงความสำคัญของเรื่องความเป็นส่วนตัวของแต่ละคนต่างกันไปด้วย แต่อย่างน้อยที่สุดคือการไม่แชร์ภาพหรือคลิปเหล่านั้นของเด็กต่อออกไป

ในส่วนผู้ปกครองเด็ก ควรสร้างแนวทางการส่งเสริมให้เกิดความตระหนักถึงความสำคัญของข้อมูลส่วนตัว เคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเด็ก ให้หลักประกันต่อสิทธิของเด็กไม่ว่าจะเป็นด้านร่างกาย สิทธิในความเป็นส่วนตัว สิทธิในการไม่เปิดเผยข้อมูล สิทธิในการปกป้องจากผลกระทบและอันตรายที่จะเกิดจากการละเมิดความเป็นส่วนตัวของเด็กในสื่อสังคมออนไลน์ หรือเมื่อต้องตัดสินใจเกี่ยวกับประโยชน์สูงสุดของเด็ก ต้องเปิดโอกาสให้เด็กใช้สิทธิในการแสดงความคิดเห็น เช่น เมื่อลูกเริ่มมีพัฒนาการด้านตัวตน มีความรู้สึกนึกคิดที่ชัดเจน สามารถบอกความรู้สึกและแสดงความคิดเห็นได้ หรืออยู่ในช่วงอายุประมาณ 3 ขวบเป็นต้นไป การแชร์ภาพหรือข้อมูลส่วนตัวของลูกพ่อแม่ควรต้องได้รับความยินยอมจากเด็กก่อน หรือหากลูกยังไม่สามารถทำได้ด้วยตนเอง พ่อแม่จำเป็นต้องคำนึงถึงสิทธิของลูกที่ต้องปกป้องด้วย เช่น เลือก GRUP ที่ลูกใส่เสื้อผ้าปิดมิดชิดเหมาะสม การตั้งค่าความเป็นส่วนตัวของสื่อสังคมออนไลน์ให้เป็น “Privacy” ซึ่งเห็นกันเฉพาะกลุ่ม ไม่แชร์เกี่ยวกับสถานที่ที่ลูกเกี่ยวข้องหรืออยู่อาศัย ก่อนโพสต์หรือแชร์ภาพต้องคำนึงถึงผลที่จะตามมาในอนาคต โดยเฉพาะความเสี่ยงและความอับอาย เลือกใช้ถ้อยคำที่เหมาะสมและให้เกียรติลูกในสื่อสังคมออนไลน์ และคุ้มครองข้อมูลส่วนตัวของลูกให้เป็นความลับ เช่น ปัญหาด้านสุขภาพและความเจ็บป่วย

นอกจากการสร้างสำนึกเชิงศีลธรรมของผู้ใช้งานและการสร้างสำนึกของผู้ปกครองแล้ว การสร้างความรู้แก่ผู้ใช้งานทั่วไปนับเป็นอีกทางหนึ่งที่น่าสนใจ (Walther, 2011, p. 5) โดยเป็นการช่วยให้ผู้ใช้งานเข้าใจธรรมชาติของเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ต และผลที่จะเกิดตามมาจากการใช้งานโดยเฉพาะอย่างยิ่งผลที่ไม่ได้ตั้งใจหรือเรียกว่า “Privacy literacy” เช่น เครื่องมือที่ใช้กันอยู่ทุกวันนี้ทำอะไร และมันสามารถส่งผลกระทบต่ออย่างไรได้บ้าง ซึ่งอย่างน้อยก็ช่วยส่งผลให้ผู้ใช้งานเกิดการเรียนรู้ทางเลือกต่าง ๆ ในรูปแบบของทัศนคติและบรรทัดฐานการใช้งานส่วนบุคคลที่เหมาะสมมากขึ้น

บรรณานุกรม

- คณาธิป ทองรวีวงศ์. (2559). การปฏิรูปกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของไทยเพื่อเข้าสู่ ประชาคมอาเซียน, รายงานการวิจัย. ค้นเมื่อ 30 พฤษภาคม 2563 จาก <https://library2.parliament.go.th/ebook/content-er/2560-kanathip.pdf>
- เครือข่ายพลเมืองเน็ต. (2556). การละเมิดความเป็นส่วนตัวออนไลน์ในสังคมไทย พ.ศ. 2556. ค้นเมื่อ 27 พฤษภาคม 2563 จาก <http://www2.it.kmutnb.ac.th/teacher/FileDL/AsstProfDrNattavee175255914470.pdf>
- นิชกร ศรีเพชรดี และทิพย์พิมล เกียรติวาทีรัตนะ. (2561). ทำความเข้าใจร่วมกัน โพสต์รูปลูกลงโซเชียลแค่ไหนจึง ‘ปลอดภัย’ ไม่ทำร้ายเด็ก. The Potential. ค้นเมื่อ 29 พฤษภาคม 2563 จาก <https://thepotential.org/2018/05/22/sharenting/>.
- ไทยรัฐ. (2559). พ่อแม่ยิ่งต้องรู้ สิทธิเด็กโลกออนไลน์. ค้นเมื่อ 26 พฤษภาคม 2563 จาก <http://www.thairath.co.th/content/785621>
- ผู้จัดการออนไลน์. (2563). ถนนสู่ดวงดาว : ความเสี่ยงบนโลกออนไลน์ที่พ่อแม่หิบบินให้ลูก. ค้นเมื่อ 13 มิถุนายน 2563 จาก <https://mgronline.com/cyberbiz/detail/9630000055072>
- พริบพันดาว. (2559). สิทธิเด็กในภาพถ่ายและการเคลื่อนไหว. ค้นเมื่อ 13 มิถุนายน 2563 จาก <http://www.posttoday.com/life/life/448783>
- พันธศักดิ์ อภาขจร. (2559) ความจริงของโลกออนไลน์ : ความจริงที่ภาครัฐต้องใส่ใจ. สำนักข่าวอิสรา. ค้นเมื่อ 13 มิถุนายน 2563 จาก https://www.isranews.org/isranews/49987-a_49987.html
- โพสต์ทูเดย์. (2559). ภาพของลูกบนสังคมออนไลน์. ค้นเมื่อ 13 มิถุนายน 2563 จาก <http://www.posttoday.com/newspaper/magazine/431926>
- ระวี แก้วสุกใส และชัยรัตน์ จุสปาโล. (2556). เครือข่ายสังคมออนไลน์ : กรณี เฟสบุ๊ก (Facebook) กับการพัฒนาผู้เรียน. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏวราชนครินทร์*, 5(4), 195-205.
- วิรัชญา แซ่เจีย. (2019). Cyberstalking : การสอดแนมบนโลกออนไลน์ กับนโยบายความเป็นส่วนตัว. The Matter. ค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2563 จาก <https://thematter.co/social/cyberstalking-and-privacy-policy/87747>
- สุรินทร์ แก้วทอง. (2562). กฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของเด็กและเยาวชน. กรุงเทพฯธุรกิจ. ค้นเมื่อ 30 พฤษภาคม 2563 จาก <https://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/647319>
- สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (องค์การมหาชน). (2563). เอกสารการแถลงผลการสำรวจพฤติกรรมผู้ใช้ อินเทอร์เน็ตในประเทศไทย ปี 2562 (Thailand Internet User Behavior 2019) วันที่ 30 มีนาคม 2563. ค้นเมื่อ 23 มิถุนายน 2563 จาก <https://www.etcha.or.th/publishing-detail/thailand-internet-user-behavior-2019-slides.html>
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2561). การสำรวจการมี การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในครัวเรือน พ.ศ.2561. ค้นเมื่อ 23 มิถุนายน 2563 จาก <http://www.nso.go.th/sites/2014/DocLib13/ด้านICT/เทคโนโลยีในครัวเรือน/2561/ict61-CompleteReport-Q1.pdf>
- Boyd, D.M. and Ellison, N.B. (2008). Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13(1), 210–230.
- Castells, M. (2010). *The Rise of the Network Society*. 2nd ed. Oxford: Blackwell Publishing.
- iLaw. (2561). “ความเป็นส่วนตัวอย่าเพิ่งตาย” เมื่อโลกหมุนไปไกล กฎหมายไทยต้องรีบมา ค้นเมื่อ 23 มิถุนายน 2563 จาก <https://ilaw.or.th/node/4908>

- Kozinets, R. V. (2010). *Netnography : Doing Ethnographic Research Online*. London: SAGE Publication Ltd.
- Lupton, D. (2016). The use and value of digital media for information about pregnancy and Early motherhood: a focus group study. *BMC Pregnancy and Childbirth*. 16(171), 1-10.
- Lupton, D, Pedersen, S and GM. Thomas. (2016). Parenting and Digital Media: From the Early Web to Contemporary Digital Society. *Sociology Compass*. 10(8), 730-743.
- McLaughlin, E. and Muncie, J. (2006). *The Sage Dictionary of Criminology*. London: Sage Publications Ltd.
- Miller, Daniel และคณะ. (2562). Why We Post: ส่องวัฒนธรรมโซเชียลมีเดียผ่านมานุษยวิทยาดิจิทัล. แปลจาก *How the World Changed Social Media*. แปลโดย รัฐธัญ จินดานนท์. กรุงเทพฯ : บุ๊คสเคป.
- Positioning. (2559). เจาะ 6 พฤติกรรม “คุณแม่ Gen M” ค้นเมื่อ 13 มิถุนายน 2563 จาก : <https://positioningmag.com/1102677>
- Shmueli, B. and Blecher-Prigat, A. (2011). Privacy for Children. *Columbia Human Rights Law Review*, 42, 759-95.
- Steinberg, S.B. (2017). Sharenting: Children’s Privacy in the Age of Social Media. *Emory Law Journal*, 66, 839-884.
- The Bangkok insight editorial team. (2563). หมอเล่าไหมมีไลน์สงสัย “แม่ปุก” ทำร้ายอมยิ้ม-อิมบูญ. ค้นเมื่อ 13 มิถุนายน 2563 จาก <https://www.thebangkokinsight.com/366226/>
- Theprototype. (2561). ผลวิจัยพบว่า “สื่อสังคมออนไลน์ละเมิดสิทธิเด็ก!!!” ค้นเมื่อ 13 มิถุนายน 2563 จาก <https://theprototype.pim.ac.th/2018/06/12/crc/>
- Walther, J.B. (2011). Introduction to Privacy Online in S.Trepte and L.Reinecke (eds.), *Privacy Online : Perspectives on Privacy and Self-Disclosure in the Social Web*. New York : Springer-Verlag.